

Lavlja sila - Sokolji let

TJELOVJEŽBA JE, KADA SE POJAVIO PRVI ČASOPIS, BILA POJAM ZA TJELESNI ODGOJ, ALI I ZA DRUGE AKTIVNOSTI, PRIJE SVEGA ŠPORT KOJI SE TADA SKROMNO POČEO POJAVLJIVATI, ALI JOŠ NE POD TIM NAZIVOM. ČASOPIS JE, PREMA ZAMISLI POKRETAČA, TREBAO POMOĆI UČITELJIMA I PREDNJACIMA U RADU NA ŠKOLAMA I U SOKOLSKIM DRUŠTVIMA KOJA SU SE TADA POČELA OSNIVATI U HRVATSKOJ

Piše **Zdenko Jajčević**

Uskromnoj povjestici našeg tjelesnog odgoja svakako se treba prisjetiti 15. siječnja 1878. godine, kada je iz zagrebačke tiskare Dragutina Albrechta izašao prvi broj časopisa *Sokol*. Geslo časopisa bilo je "Lavlja sila - Sokolji let." Tako je Hrvatska, nakon prve knjige *Tjelovježbe u pučkoj školi* autora Andrije Hajdenaka, izdane 1875. godine, dobila i prvi stručni časopis iz te struke.

Tjelovježba je u to vrijeme, kada se pojavio prvi časopis, bila pojam za tjelesni odgoj, ali i za druge aktivnosti, prije svega šport koji se tada skromno počeo pojavljivati, ali još ne pod tim nazivom. Časopis je, prema zamisli njegovih pokretača, trebao pomoći učiteljima i prednjacima u njihovu radu na školama i u sokolskim društvima, koja su se tada počela osnivati u Hrvatskoj.

Kao neobvezni predmet tjelesni odgoj je 1848. godine bio zakonski uveden u hrvatsko školstvo. Uvođenjem obvezne nastave tjelesnog odgoja na pučke (osnovne) škole u Hrvatskoj 1874. godine nastao je i problem kontinuiranog osposobljavanja kadrova za taj predmet. Pitanje učitelja tjelesnog odgoja nije se više moglo riješiti pozivanjem stranaca, nego se moralo pristupiti organiziranom školovanju domaćih kadrova. Nakon smrti prvog učitelja tjelesnog odgoja u Zagrebu Friedricha Miroslava Singera 1876. godine, na njegovo je mjesto došao Čeh Franjo Hochman. On je, zajedno s Andrijom Hajdenakom koji je predavao hrvatski jezik i tjelesni odgoj na Kraljevskoj muškoj vježbaonici u Zagrebu, pokrenuo časopis *Sokol*.

Sokol - remek djelo fanatika tjelovježbe

Na naslovnoj stranici tog divot izdanja čitamo da *Sokol*, u podnaslovu "Glasilo za tjelovježbu, izdavaju i uređuju učitelj kraljevske muške vježbaonice Andrija Hajdenak i učitelj tjelovježbe Franjo Hochman". Na prvoj stranici, "vlasnici i odgovorni urednici" objavili su članak "Što želimo?". U tom programskom napisu urednici pišu: "Čvrsta je volja naša, da se tjelesne vježbe, umno rukovodjene, udome ponajprije u pučkoj školi, a s njom u čitavom narodu, kako su se razvile i udomile kod drugih naprednijih naroda. Želimo također, da se po čitavoj Hrvatskoj, barem u povećih mjestih, ustroje gombalačka društva, da mlado i staro prione uz našu stvar".

Andrija Hajdenak

And. Hajdenak

Da su se pod pojmom tjelovježbe tada podrazumijevale i druge djelatnosti, koje s njom, prema današnjem shvaćanju, nisu imale nikakve veze, svjedoče i riječi urednika da se neće "samo osvrutati na školsku tjelovježbu, nego i na društvenu, osobito sokolsku, sklizalačku te po mogućnosti i na gasilačku tjelovježbu". Ističući društvenu vrijednost tjelovježbe, urednici *Sokola* pišu da "...vježbanje tjelesnih sila spaja mlado i staro, bogato i siromašno, i što je život dosadanji, što običaj rastavio i oduđio jedno od drugoga, tjelovježbalište neka spoji u jednu celinu". Urednici preporučuju da se "...netreba žacati ni politike, jer kano mužu na svom

mjestu, mora se brinuti za sve, što se u svijetu sbiva, inače će ostati kratkih rukava, a nitkovi će ubirati plod sa drveta života".

Tijelo i duh u čovjeku su spojeni

U 12 brojeva časopisa *Sokol* nekoliko je stalnih rubrika u kojima su objavljeni istorodni tekstovi. Na prvoj i drugoj stranici uvijek je bio središnji članak. To je u pravilu edukativan ili problemski napis, opis aktualnog događaja ili povijesni rezime razvoja tjelesnog odgoja. Tako su objavljeni članci *Upliv tjelovježbe na duševni razvitak čovjeka* (br. 2), *Tjelovježba na srednjih školah* (br. 4), *Kako upliva tjelovježba na obrazovanje čudoredbe* (br. 5), *Javna vježba Društva za tjelovježbu "Hrvatski sokol" u Zagrebu* (br. 7), *Oslobodjivanje učenika i učenica od tjelovježbe* (br. 10) i *Osvrt na tjelovježbu u Hrvatskoj* (br. 12). U 10. broju čitamo da je jedan od uzroka zbog kojeg djevojke ne vole tjelovježbu "jačalačko odielo". "Mnoga se nebi obukla u ovakovo odielo ni za živu glavu, radje izstupi iz zavoda i zanemari svoje izobraženje. Koji je tomu uzrok, da se toli opiru obući se u ovako praktično i liepo odielo, - neznamo. Bit će tako, kao i kod drugih izgovora: '...nije običaj (moda)'. Izrezano odielo, ka-

kovo se na plesu nosi, gdje su grudi razgaljene, to je dašto posve nešto drugo, to svaka rado nosi, - ali široke dimlije (hlače) do gležanje duge i dolje podvezane, haljetac do koljena oko vrata i u pojasu lahko sapet, - to je neestetično, djevojka se u tom odijelu stidi. Čudnih li pojmova stida!"

U rubrici *Rukovodjenje vježba* opisano je praktično izvođenje vježbi na spravama, složena gibanja i igre, koje se mogu primijeniti u nastavi tjelesnog odgoja. To su ... "proste i redovne vježbe, skakanje, penjanje, vučenje i rivanje, sigre, dugi konopac, preča, kozlič, kozlič po širini" i druge vježbe.

Dao bog da još dugo poživi na uhar stvari tjelovježbene...

Rubrika *Dopisi* najčešće donosi vijesti vezane uz Tjelovježbena društva *Hrvatski sokol*. Međutim, objavljeni su i dopisi o dobrovoljnim vatrogasnim društvima, Društvu austrijskih učitelja tjelovježbe, slovenskoj tjelovježbi, školskoj tjelovježbi u donjoj Austriji, tjelovježbi u podžupaniji Križevačkoj, tjelovježbi u Koprnu, Novskoj, Gudovcu, Granešini, Sisku, Križevcima, Otočcu i Pitomači.

U *Dopisima* nalazimo sadržaje koji nam govore o problemima razvoja tjelesnog odgoja u našim malim mjestima. Tako učitelj Petar Ivanović iz Gudovca u šestom broju časopisa piše: "Vježbamo samo u ljetno doba, pošto neimamo prostorija, gdje bi se moglo i zimi vježbati. Spravah za sada neimamo nikakvih, te se stoga preduzimaju samo proste i redovne vježbe. Tjelovježbu predajem sam, pošto sam sam u neke izvježban za tu struku. Čim stvar na bolje krene, javit ću Vam."

Tko će komu pomoći, a ko neće: brat - bratu, jačaoc - jačaocu!

U rubrici *Viestnik* vrlo su često informacije vezane uz šport u Hrvatskoj i inozemstvu. U drugom broju *Sokola* doznajemo da je "Njemica Hillern u studenom 1877. godine pretrčala u jednoj dvorani u Filadelfiji stotinu milja za 28 sati...". U trećem broju čitamo o talijanskom plivaču Paolu Macciju koji bijaše tako lagan, da mu je samo polovina tiela u vodi bila (do prsiuh). U vodi je mogao svaki posao obaviti, jesti, pisati, rezati itd. U toj rubrici doznajemo i niz zanimljivih informacija o tjelesnom odgoju u našim školama. U trećem broju časopisa doznajemo da je Franjo Hochman "podneo po nalogu visoke kraljevske zemaljske vlade, odjelu za nastavu i bogoštovje, osnovu nauke o tjelovježbi za kraljevsku veliku gimnaziju i realku". U četvrtom broju *Sokola* je vijest da je trgovina pokuštvom u Ilici *M. E. Sachsa* izradila sprave za realku i gimnaziju. "Kako smo se osvjedočili, odgovaraju potpuno svojoj svrsi, te su jeftinije, nego li iz Beča i drugih stranih gradova". U 10. broju doznajemo da se pri kraljevskoj ženskoj preperandiji na Zrinjskom trgu gradi "prostor za jačanje učenica istoga zavoda. To je druga učiona, koja će imati posebno jačalište. Samo šteta, što se nije pazilo na to, kad se već gradilo, da bude i dovoljno prostora za vježbanje. Jačalište, gdje se učenice moraju gibati i hodati, treba

da je mnogo veće, nego školska soba, gdje samo sjede. U ostalom hvala i na tomu".

Tko nekani držati naš list, neka nam ga izvoli povratiti

Može se pretpostaviti da su požrtvovalni poklonici tjelesnog vježbanja od početka imali problema s namicanjem novca za izdavanje časopisa. Oni od prvoga broja nastoje steći što više pretplatnika. Tako su na više adresa poslali prvo broj časopisa u nadi da će se netko na njega pretplatiti. Na posljednjoj stranici prvog broja napisana je poruka: "Tko nekani držati naš list, neka nam ga izvoli povratiti pod istim ovitkom".

Da je tržište bilo indiferentno svjedoči i napis u drugom broju: "Molimo gospodu, kojoj poslamo i 2. broj, a neposlajte nam pretplate, neka se požure čim prije to učiniti, jer samo pretplatnikom šaljemo naš list". U sedmom broju doznajemo da časopis ... "ima ciglih 130 pretplatnika na broju", što očito nije bilo dovoljno za normalno izlaženje. Unatoč činjenici da je visoka vlada preporučila školama časopis, on se ne naručuje, pa su urednici s gorčinom napisali: .. "al se eto u toj nadi ljuto prevarismo".

Daj bogu, što je božje - a novinaru što je novinarevo!

Oni koji su platili samo jedno polugodište primali su časopis, ali ga nisu dalje plaćali, a neki su ga novi naručili, ali novac nisu poslali. U osmom broju časopisa uredništvo je zaprijetilo da će objaviti imena onih koji primaju časopis, a ne plaćaju ga: "Ovo spominjemo s toga, da ne bude poslje zamire. Neka se sieti svatko svoje dužnosti!"

U 11. broju još jednom je upućen poziv pretplatnicima da pošalju pretplatu i na kraju su napisali: "Daj bogu, što je božje - a novinaru što je novinarevo!" U posljednjem broju uredništvo obećava onima koji uplate pretplatu "da će uložiti sve svoje sile, da se takovim prijateljima odužimo, pružajući jim što obilnije gradivo i više ilustracija. Stoga pozivljemo sve prijatelje ovoga lista, da se izvole čim prije pretplatiti na drugi tečaj, uzmožemo bez zaprieke svoj rad otpočeti".

Taj poziv očito nije uspio i časopis je prestao izlaziti. U posljednjem, 12. broju *Sokola* u članku *Osvrt na tjelovježbu u Hrvatskoj* dana je sumorna slika o položaju te pedagoške djelatnosti: "Istina na papiru bila je obveznim predmetom, nu kako je bilo u istini. Svaki, koji je bio dužan, a to je učitelj pučke škole, tjelovježbu predavati, zavirio je u osnovu, kimnuo glavom, pa si napose mislio, što ću s ovim predmetom, kad neznam ni što je to? Koji je bio vojnikom, sietio se na svijee vojničke 'gelenkübungen' i muštru te si mislio, valjda će to biti ta tjelovježba, drugi si opet to predstavljao drzgačije, i tako nebismo pogriješili, kad bi utvrdili, da od 100 učitelja jedva je njih 10 znalo, što se pod tjelovježbom razumjeva. I tako je ostala tjelovježba obveznim predmetom samo na papiru, a u istini nije se predavala".

Literatura

1. Sokol (1878). Glasilo za tjelovježbu. Zagreb: br. 1 -12.

Franjo Hochman